

O‘ZBEKISTONDA XUSUSIY VA DAVLAT TIBBIY XIZMATIDAGI TAFOVUTLAR

Xayotxon O‘rmonova

*Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va
texnologiyalar universiteti,*

Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi magistranti

Email: hayothonornonova@gmail.com

Telefon: 8916907880

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallif O‘zbekiston Respublikasi Tibbiyot sohasida davlat va xususiy tibbiyot tizimida xizmat ko‘rsatish sifatini qiyosiy tahlil etadi. Maqolada tibbiyot sohasida kechayotgan korrupsiyaning kelib chiqish sabablari va ijtimoiy oqibatlari yoritilgan. Shuningdek davlat muassasalarida ko‘p hollarda xizmatlar bepul bo‘lishiga qaramay, tibbiy sifat doimo yuqori emasligi, xususiy tibbiy xizmatda esa sifat yaxshiroq bo‘lgani bilan narxlarning balandligi haqida fikr bildiradi. Shu bilan birga jamiyatdagi mentalitetning tibbiy xizmatga bo‘lgan munosabatlari qanday ta’sir qilishi ham ko‘rib chiqilgan. Tibbiyotdagi korrupsiya va farmasevtika sohasidagi tartibsizliklar tizim samaradorligiga salbiy ta’sir qilayotgani ta’kidlanadi. Ma’lumki sog‘liqni saqlash tizimida raqamlashtirish jarayonlarining sekin kechayotgani ayrim davlat muassasalarida xizmat ko‘rsatish sifatiga salbiy ta’sir qilayotgani ham qayd etiladi. Bundan tashqari, maqolada keksalik davrida tibbiy xizmatga bo‘lgan ehtiyoj oshishi va bu jarayonda davlat va xususiy tibbiyotining imkoniyatlari qanday farq qilishi ham alohida aytib o‘tilgan. Muallif ushbu muammolarni kamaytirish, tibbiy sifatni oshirish va davlat hamda xususiy sektor o‘rtasida muvozanat yaratish bo‘yicha takliflar beradi. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy yondashuv hamda normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro ilmiy manbalar tahlili asosida xulosalar shakllantirildi. Natijalar davlat sektorida infratuzilma va boshqaruv samaradorligi muammolari mavjudligini, xususiy sektorda esa narx va ijtimoiy tenglik masalalari ustuvorligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: tibbiyot, davlat tibbiy xizmat, xususiy tibbiy xizmat, mentalitet, korrupsiya, farmasevtika, raqamlashtirish, keksalik, tibbiy sifat.

Аннотация: В данной статье автор проводит сравнительный анализ качества предоставления медицинских услуг в государственной и частной системах здравоохранения Республики Узбекистан. В статье освещаются причины возникновения коррупции в сфере медицины и её социальные последствия. Отмечается, что, несмотря на то что в государственных учреждениях многие медицинские услуги предоставляются бесплатно, качество обслуживания не всегда находится на высоком уровне, тогда как в частном

секторе качество медицинских услуг, как правило, выше, однако стоимость их значительно выше. Также рассматривается влияние общественного менталитета на отношение населения к медицинским услугам. Подчёркивается, что коррупция в системе здравоохранения и несистемность в фармацевтической сфере негативно сказываются на эффективности всей системы. Кроме того, отмечается, что медленные темпы цифровизации здравоохранения в ряде государственных учреждений отрицательно влияют на качество медицинского обслуживания. В статье также уделяется особое внимание росту потребности в медицинских услугах в пожилом возрасте и анализируются различия в возможностях государственной и частной медицины в данном процессе. В заключение автор предлагает меры по снижению указанных проблем, повышению качества медицинских услуг и формированию сбалансированного взаимодействия между государственным и частным секторами. В ходе исследования выводы были сформулированы на основе сравнительно-аналитического подхода, а также анализа нормативно-правовых документов и международных научных источников. Результаты показали наличие проблем эффективности инфраструктуры и управления в государственном секторе, а в частном секторе приоритетными являются вопросы ценообразования и социального равенства.

Ключевые слова: медицина, государственная медицинская служба, частная медицинская служба, менталитет, коррупция, фармацевтика, цифровизация, пожилой возраст, качество медицинских услуг.

Annotation: In this article, the author provides a comparative analysis of the quality of services in the public and private healthcare systems of the Republic of Uzbekistan. The article explains the causes behind corruption in the healthcare sector and highlights its social consequences. It also notes that although services in public institutions are often free of charge, the medical quality is not always high, whereas in private healthcare the quality tends to be better, but the prices are higher. At the same time, the article examines how societal mentality influences people's attitudes toward medical services. It is emphasized that corruption in healthcare and disorder in the pharmaceutical sector negatively affect the efficiency of the system. It is also noted that the slow pace of digitalization in the healthcare system has a negative impact on the quality of services in some public institutions. In addition, the article points out that the demand for medical services increases in old age, and the differences between the capabilities of public and private healthcare in this process are discussed. The author offers suggestions aimed at reducing these problems, improving medical quality, and creating a balance between the public and private sectors. In the study, conclusions were formed based on a comparative-analytical approach, as well as an analysis of normative-legal documents and international scientific sources. The results showed

that there are problems with infrastructure and management efficiency in the public sector, while in the private sector, pricing and social equity issues are prioritised.

Keywords: healthcare, public healthcare service, private healthcare service, mentality, corruption, pharmaceuticals, digitalization, old age, quality of medical care.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimi jamiyat farovonligi va aholi salomatligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda tibbiyot sohasida davlat tibbiy xizmatlari bilan bir qatorda xususiy tibbiy xizmatlar ham jadal rivojlanib, ular o'rtasida xizmat ko'rsatish sifati, narx siyosati va tashkiliy yondashuvlar bo'yicha sezilarli farqlar yuzaga kelmoqda. Shu sababli davlat va xususiy tibbiyot tizimlarini qiyosiy tahlil qilish, tibbiy sifatga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hamda mavjud muammolarga ilmiy asoslangan yechimlar ishlab chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda. Tibbiy xizmatlar samaradorligi nafaqat moddiy-texnik bazaning rivojlanganligi, balki tibbiyot xodimlarining malakasi va boshqaruv tizimining samaradorligiga ham bevosita bog'liqdir. Aholining tibbiyot tizimiga bo'lgan ishonchi va murojaat qilish faolligi esa xizmat ko'rsatish madaniyati hamda shaffoflik darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kunda tibbiy xizmatlarning mavjudligi, sifati va moliyaviy qulayligi masalasi muhim ijtimoiy muammo sifatida dolzarbligicha qolmoqda. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi O'zbekistonda davlat va xususiy tibbiy xizmatlar o'rtasidagi tafovutlarni tahlil qilish, ushbu farqlarning kelib chiqish omillarini aniqlash hamda sog'liqni saqlash tizimida muvozanatni ta'minlashga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish masalalari xalqaro miqyosda ham keng muhokama qilinib, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, xizmat sifati hamda boshqaruv mexanizmlari ilmiy tadqiqotlar markazida bo'lib kelmoqda. Turli mamlakatlar tajribasi tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirishda raqamlashtirish, shaffoflik va institutsional islohotlarning muhimligini ko'rsatadi [1; 3-5]. Shu bois, mazkur tadqiqotda ushbu masalalar bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilinadi. So'nggi yillarda sog'liqni saqlash tizimida davlat va xususiy sektor faoliyatini qiyosiy tahlil qilish masalasi xalqaro ilmiy tadqiqotlarda muhim yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Xususan, Basu, Andrews, Kishore, Panjabi va Stuckler (2012) tomonidan olib borilgan tizimli sharhda past va o'rta daromadli mamlakatlarda davlat va xususiy tibbiyot xizmatlarining samaradorligi tahlil qilingan [2; 6-5]. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xususiy sektor ayrim holatlarda xizmat tezligi va moslashuvchanlik jihatidan ustunlik ko'rsatgan bo'lsa-da, umumiy tibbiy sifat, xavfsizlik va sog'liq natijalari bo'yicha barqaror ustunlik aniqlanmagan [3; 10-12]. Mualliflar sog'liqni saqlash tizimida davlat ishtirokining aholining teng huquqli tibbiy

xizmatlardan foydalanishini ta'minlashda muhim omil ekanligini ta'kidlaydilar.

Sog'liqni saqlash tizimida mavjud muammolardan biri sifatida korrupsiya va boshqaruvdagi shaffoflik yetishmasligi ko'plab tadqiqotlarda qayd etiladi. Mackey va Cuomo (2020) tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda raqamli texnologiyalar, xususan, elektron xaridlar, raqamli monitoring va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv mexanizmlari sog'liqni saqlash tizimida shaffoflikni oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashishda samarali vosita bo'lishi mumkinligi asoslab berilgan [4; 45-48]. Shu bilan birga, mualliflar ushbu texnologiyalarning amaliyotga to'liq va tizimli joriy etilmasligi hali ham dolzarb muammo bo'lib qolayotganini qayd etadilar. Raqamlashtirishning sog'liqni saqlash tizimidagi strategik ahamiyati Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan ham e'tirof etilgan. World Health Organization (2020) tomonidan qabul qilingan "Global Strategy on Digital Health 2020–2025" hujjatida raqamli sog'liqni saqlash texnologiyalari xizmatlar sifatini oshirish, boshqaruv samaradorligini kuchaytirish va aholining tibbiy xizmatlardan teng foydalanishini ta'minlashning muhim omili sifatida belgilangan. Mazkur strategiyada davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish raqamli sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri sifatida ko'rsatib o'tilgan. So'nggi yillarda aralash sog'liqni saqlash tizimlarida (davlat va xususiy sektor birgalikda faoliyat yuritadigan tizimlar) ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv yondashuvlari alohida ilmiy qiziqish uyg'otmoqda. Clarke va hammualliflar (2024) o'z tadqiqotlarida data-driven boshqaruv mexanizmlari resurslardan oqilona foydalanish, tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirish va tizimda muvozanatni ta'minlashga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab berganlar [5; 101-105]. Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, davlat va xususiy tibbiyot tizimlari o'rtasidagi tafovutlar ko'p omilli bo'lib, ularni kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Ushbu yondashuv xizmat sifati, shaffoflik, raqamlashtirish va samarali boshqaruvni o'z ichiga olishi lozim. Mazkur maqola ushbu masalalarni O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimi misolida tahlil qilishga qaratilganligi bilan mavjud tadqiqotlardan farqlanadi. O'zbekistonda sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, xususan, ushbu sohani moliyaviy ta'minlash hamda innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish masalalari S.S. G'ulomov, N.X. Jumayev, D.A. Raxmonov, N.Q. Yo'ldoshev, M.M. Tashxodjayev, B.K. G'ayibnazarov, Sh.N. Zaynutdinov, B. Mamatqulov, D.S. Qosimova, F. Ergashev, D. Raximova va A.O'. Sultonova kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan [6; 22-25].

METODOLOGIYA

Ushbu izlanishda biz shunchaki qog'ozlardagi raqamlarni emas, balki O'zbekistondagi davlat va xususiy shifoxonalar o'rtasidagi real farqlarni tushunishga harakat qildik. Buning uchun asosiy e'tiborni nazariy va qiyosiy tahlilga qaratdik. Maqsadimiz – tizimning ichki holatini xolis baholash edi.

Tadqiqot jarayonida nimalarga e'tibor berdik? Mana asosiylari:

1. Taqqoslash: Davlat va xususiy sektorning xizmat ko'rsatish sifati, boshqaruv uslubi va moddiy imkoniyatlarini yonma-yon qo'yib ko'rdik.
2. Adabiyotlar tahlili: Mavjud ilmiy manbalarni titkilab, eng muhim xulosalarni umumlashtirdik.
3. Raqamlashtirish: Bugungi kunning eng og'riqli va muhim mavzusi – innovatsiyalarning o'rni xalqaro tajriba asosida o'rganildi.

Sog'liqni saqlash tizimidagi muammolar va yutuqlarni faqat quruq statistika bilan tushunib bo'lmaydi. Shuning uchun biz zamonaviy tadqiqotlar va strategik hujjatlarni chuqur o'rganib, tizimni qanday qilib yaxshiroq qilish mumkinligi bo'yicha aniq takliflarni shakllantirdik. Natijalar shunchaki nazariya emas, balki real islohotlar uchun turtki bo'lishiga harakat qildik.

ASOSIY QISM

O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimi tarixan davlat sektoriga tayangan bo'lib, keng hududiy tarmoq, birlamchi bo'g'indagi poliklinika va qishloq shifokorlik punktlari orqali aholiga asosiy yordamni ta'minlab kelgan. Mustaqillikdan keyingi davrda sog'liqni saqlashni isloh qilish, tibbiy sug'urta, birlamchi bo'g'inni kuchaytirish, ixtisoslashgan markazlar tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha dasturlar qabul qilingan [7; 3-6].

Shu bilan birga, davlat tibbiyot muassasalarida quyidagi muammolar saqlanib qolmoqda:

- *resurslar yetishmovchiligi va byurokratiya* – davlat boshqaruvi tizimida ko'plab sohalar singari sog'liqni saqlashda ham ortiqcha shtatlar, murakkab boshqaruv tizimi, samaradorlik pastligi qayd etiladi.

- *sifatning notekisligi* – infratuzilma eskirishi, uskunalar yetishmasligi, shifokorlar maoshining nisbatan pastligi bemorlarga ko'rsatilayotgan xizmat sifati va bemor qoniqishiga ta'sir ko'rsatadi. Prezident farmon va qarorlarida aynan davlat xizmatlarining sifati va natijadorligini oshirish zarurati alohida ta'kidlanadi [8; 2-3-bandlar].

Xususiy tibbiy xizmatlarning afzalliklari va cheklovlari:

Yangi iqtisodiy sharoitda xususiy tibbiyotning kengayishi bozor mexanizmlarini sog'liqni saqlashga olib kirib, raqobat orqali sifatni oshirish imkonini yaratmoqda.

Xususiy sektor odatda:

- Zamonaviy uskunalar va qulay infratuzilma;
- Bemor bilan muomala madaniyati va xizmat ko'rsatish tezligi;
- Marketing va boshqaruv moslashuvchanligi jihatidan davlat sektoriga nisbatan ustunlikka ega bo'lishi mumkin [9; 10-12].

Biroq davlat boshqaruvi islohotlari kontekstida xususiy sektor ham qat'iy tartibga solish va monitoringni talab qiladigan soha sifatida qaraladi. Yevropa mamlakatlarida

davlat va xususiy sektorga yuklamalarni qayta taqsimlash, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish, sifat standartlari va baholash tizimlarini kuchaytirish orqali ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish tajribasi to'plangan [10; 55-58]. Bu tajriba sog'liqni saqlashda ham xususiy sektor "faqat tijorat" emas, balki ijtimoiy mas'uliyatga ega bo'lishi kerakligini ko'rsatadi.

Xususiy tibbiyotning asosiy xavfi – yuqori narxlar va asosan o'rta hamda yuqori daromadli qatlamlarga xizmat ko'rsatishi tufayli tibbiy xizmatlardan foydalanishda ijtimoiy tafovutning kuchayishidir. Davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalar va ochiqlik tamoyillarini kuchaytirish bo'yicha qaror va dasturlar aynan xizmatlardan teng foydalanish masalasini siyosiy va institutsional kun tartibining markaziga qo'yimoqda [11; 7-9].

Xususiy va tibbiy xizmatlarda jarrohlik amaliyotidagi sifat va ma'suliyat masalasi:

Bugungi kunda sog'liqni saqlash tizimida xususiy va davlat tibbiyot muassasalarida jarrohlik amaliyotining sifati hamda professional mas'uliyat standartlari o'zaro muvofiqlashgan holda, deyarli bir xil darajada ekanligini kuzatish mumkin.

Masalan: Shifokor har bir bemorning hayoti va sog'lig'i uchun yuksak mas'uliyatni chuqur his etgan holda faoliyat yuritishi zarur. Tibbiyot – bu nafaqat kasb, balki inson taqdiri bilan bevosita bog'liq bo'lgan ulkan javobgarlikdir. Ayni paytda amaliyotda, xususan jarrohlik sohasida ayrim salbiy holatlar uchrab turayotgani tashvish uyg'otadi. Ba'zi hollarda noto'g'ri tashxis, yetarli malakaning yo'qligi yoki klinik protokollarga to'liq amal qilinmasligi og'ir asoratlarga, hatto bemor hayotining yo'qotilishiga olib kelishi mumkin. Ayrim bemorlar esa muvaffaqiyatsiz operatsiyalar oqibatida umrbod nogironlikka duch kelmoqda. Albatta, bunday holatlarning sabablarini tizimli ravishda o'rganish, ularni tahlil qilish va samarali yechimlar ishlab chiqish muhimdir. Agar mavjud muammolar o'z vaqtida bartaraf etilmasa, bu holat sog'liqni saqlash tizimining obro'siga putur yetkazishi, shuningdek, yosh avlodning tibbiyot sohasiga bo'lgan ishonchi va qiziqishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Muammolarning ildiz omillari sifatida ayrim mutaxassislarining kasbiy bilim va ko'nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmasligi, doimiy malaka oshirish jarayonlarida sustkashlik qilishi, ilmiy yangiliklarni kuzatib bormasligi hamda o'z ustida muntazam ishlamasligini ko'rsatish mumkin. Tibbiyot sohasi uzluksiz ta'lim, zamonaviy adabiyotlar bilan ishlash va klinik tajribani doimiy takomillashtirib borishni talab qiladi. Eng muhimi, shifokor o'z kasbining mohiyatini – ya'ni inson hayoti uchun javobgarlikni - chuqur anglagan holda faoliyat yuritishi lozim.

Raqamlashtirish, "Elektron hukumat" va tibbiy xizmat sifati:

O'zbekistonda "Elektron hukumat", "Raqamli O'zbekiston – 2030", "Taraqqiyot strategiyasi" kabi dasturlar qabul qilinib, davlat boshqaruvi, jumladan sog'liqni

saqlashda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish maqsad qilingan [12; 12-15].

Davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalar quyidagi maqsadlarga xizmat qilmoqda:

- Davlat xizmatlarini “fuqaroga xizmat qilish” tamoyili asosida soddalashtirish;
- Yagona interaktiv xizmatlar portallari, “Yagona darcha”, ochiq ma’lumotlar portallari orqali shaffoflikni oshirish;
- Qaror qabul qilishda ma’lumotlarni tezkor tahlil qilish, korrupsiyani kamaytirish va fuqarolarning ishtirokini kuchaytirish [13; 44-46].

Jahon banki baholashlariga ko’ra, O’zbekiston davlat sektorini raqamli transformatsiya qilish bo’yicha yetakchi guruh davlatlari qatoriga kiritilgan, davlat xizmatlari ko’rsatish indeksi va raqamli boshqaruv infratuzilmasi bo’yicha dunyo o’rtacha ko’rsatkichlaridan yuqori natijalarga erishgan. Bu yondashuv sog’liqni saqlashda elektron tibbiy kartalar, onlayn ro’yxat, telemeditsina, dori vositalari harakatini kuzatish kabi yo’nalishlarni rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi. Shunga qaramay, mamlakatda internet infratuzilmasining hududlar bo’yicha notekis rivojlanganligi, qishloq joylarda raqamli savodxonlikning pastligi raqamlashtirish foydalarini tibbiy xizmatlarda ham barcha qatlamlar uchun birday his qilishga to’sqinlik qilmoqda [14; 28-30].

Korrupsiya, farmatsevtika va tizim samaradorligi:

Ma’muriy islohotlar konsepsiyasi va tegishli farmon-qarorlar davlat xizmatchilarini tanlashda raqobat tamoyillarini joriy etish, davlat apparatini ixchamlashtirish, natijadorlikka asoslangan baholash tizimlarini joriy etish orqali korrupsiyani kamaytirishni maqsad qiladi.

Sog’liqni saqlash nuqtayi nazaridan bu quyidagilarga xizmat qilishi mumkin:

- Shifokor va tibbiyot xodimlarining mehnatini shaffof va natijaga bog’lab rag’batlantirish;
- Davolash va dori yozishda “norasmiy manfaatlar”ni kamaytirish, farmatsevtika bozori ustidan nazoratni kuchaytirish;
- Davlat va xususiy muassasalarda bemorlarning murojaatlarini onlayn qabul qilish, ularning fikri va shikoyatlariga asoslangan baholash mexanizmlarini joriy etish;

Yevropa tajribasida fuqarolar bilan ishlash standartlari, davlat xizmatlari sifatini baholash indeksi, muntazam so’rovlar orqali aholi qoniqishini o’lchash tizimlari korrupsiyani kamaytirish va sifatni oshirishda muhim vosita bo’lgani ko’rsatiladi. Bunday mexanizmlarni O’zbekistonda ham tibbiyot tizimiga moslashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi [15; 73].

Mentalitet, keksalik va tibbiy ehtiyoj:

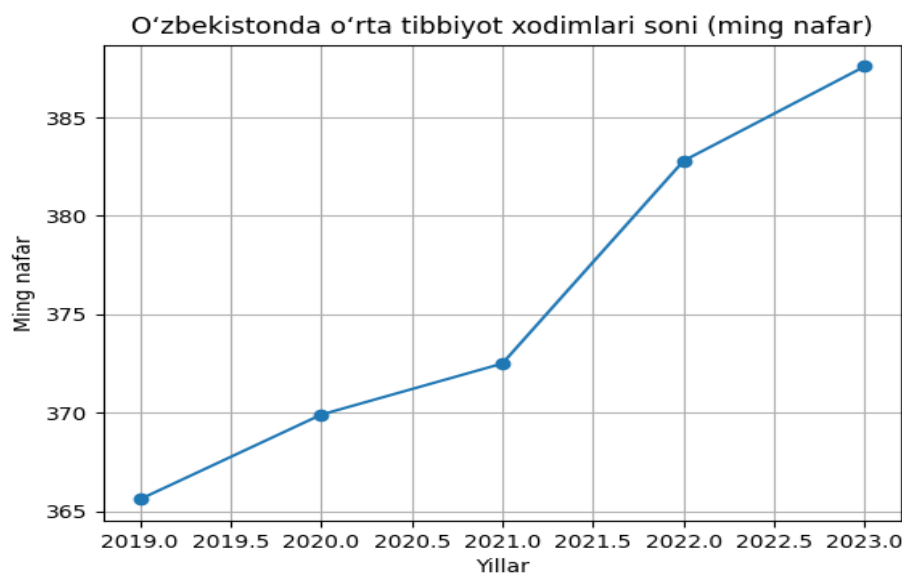
O’zbek jamiyatida oilaviy qadriyatlar, kattalarga hurmat, “uy sharoitida parvarish” kabi an’analar sog’liqni saqlash tizimidan foydalanish modelini ham belgilaydi. Keksalik davrida surunkali kasalliklar (yurak-qon tomir, diabet, bo’g’im kasalliklari va boshqalar) kuchayishi, nogironlik va parvarish ehtiyojining ortishi fonida:

- Davlat tizimi ijtimoiy zaif qatlamlar va nafaqa yoshidagi fuqarolar uchun tayanch bo’lib qoladi.
- Xususiy tibbiyot esa ko’proq to’lovga qodir qariyalar qatlamiga yuqori texnologiyali va tezkor xizmatlar ko’rsatadi.

Shu sababli, ma'muriy islohotlar va "fuqaroga yo'naltirilgan davlat" konsepsiyasi doirasida keksalar uchun alohida davlat dasturlari, imtiyozli paketlar, profilaktik ko'riklarning raqamli monitoringi, ijtimoiy xizmatlar va tibbiyot integratsiyasiga ehtiyoj yuqoridir.

O'zbekistonda o'rta tibbiyot xodimlari statistikasi:

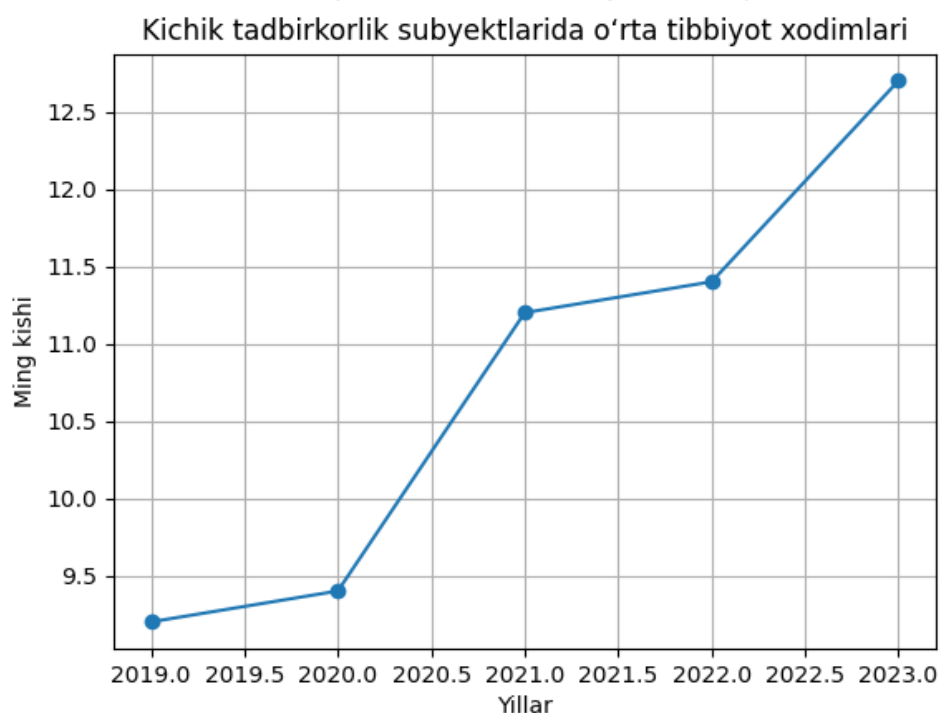
Quyidagi diagrammalar O'zbekiston Respublikasida o'rta tibbiyot xodimlari sonining yillar kesimidagi o'zgarishini hamda kichik tadbirkorlik subyektlari sifatida faoliyat yuritayotgan shifoxona muassasalaridagi xodimlar dinamikasini ko'rsatadi [16; 5-7].

rasm.

1-
O'rta

tibbiyot xodimlarining umumiy soni

2-rasm. Kichik tadbirkorlik subyektlaridagi o'rta tibbiyot xodimlari

Ta'kidlash lozimki, ayni paytda yurtimizdagi barcha tibbiyot muassasalarida tashkil etilgan o'rin-joylarning 35 foizi xususiy sektor ulushiga to'g'ri kelmoqda. Ya'ni so'nggi yillarda nodavlat tibbiyot klinikalarida statsionar shifo o'rinlari soni sezilarli darajada ortib, 2024-yilda 42 750 ga yaqinlashdi.

NATIJA

Mazkur tadqiqot doirasida O'zbekistonda davlat va xususiy sog'liqni saqlash tizimlarining tarkibiy, institutsional va tashkiliy xususiyatlari qiyosiy tahlil qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining 2023-yilgi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatdagi statsionar o'rinlarning qariyb 35 foizi xususiy sektor ulushiga to'g'ri keladi. 2024-yil holatiga ko'ra, nodavlat klinikalardagi statsionar o'rinlar soni 42 750 taga yaqinlashgan. Ushbu ko'rsatkich xususiy tibbiyot infratuzilmasining so'nggi yillarda kengayib borayotganini anglatadi [17; 3-6].

Hududiy qamrov tahlili shuni ko'rsatdiki, davlat sektoridagi birlamchi tibbiy yordam muassasalari respublikaning barcha hududlarida faoliyat yuritib, aholining keng qatlamlarini qamrab oladi. Xususiy sektor esa asosan iqtisodiy jihatdan faol hududlar va yirik shaharlarda yuqori darajada jamlangan.

Xizmat ko'rsatish jarayonlari bo'yicha aniqlanishicha:

- Davlat sektorida xizmatlardan foydalanish imkoniyati keng, biroq moddiy-texnik baza hududlar kesimida notekis taqsimlangan;
- Xususiy muassasalarda zamonaviy uskunalar va infratuzilma ulushi yuqoriroq;
- Xususiy klinikalarda bemor bilan ishlash va xizmat ko'rsatish jarayoni tezkor va moslashuvchan;
- Xizmat narxlari xususiy sektorda yuqori bo'lib, foydalanish imkoniyati daromad darajasiga bog'liq.

Raqamlashtirish jarayonlari bo'yicha tahlil shuni ko'rsatdiki, sog'liqni saqlash tizimida elektron xizmat elementlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. UN DESA (2022) hisobotiga ko'ra, O'zbekiston elektron hukumat rivojlanish indeksi bo'yicha ijobiy o'sish sur'atini namoyon etmoqda. Bu sog'liqni saqlash tizimida elektron ro'yxatga olish va ma'lumotlar monitoringi mexanizmlarini kengaytirish imkonini yaratmoqda. Demografik ko'rsatkichlar tahlili esa keksalar ulushining ortishi bilan tibbiy xizmatlarga bo'lgan talabning oshib borayotganini ko'rsatadi. Ushbu jarayonda davlat sektori ijtimoiy himoya funksiyasini bajarishda davom etmoqda, xususiy sektor esa ko'proq to'lovga qodir qatlam ehtiyojlariga yo'naltirilgan.

Natijalar davlat va xususiy sektor o'rtasidagi tafovutlar asosan qamrov darajasi, infratuzilma sifati, narx siyosati va boshqaruv mexanizmlari bilan belgilanayotganini ko'rsatdi.

AMALIY TAKLIFLAR

1. Yagona baholash tizimini joriy etish:

Davlat va xususiy klinikalarga ishga qabul qilinayotgan tibbiyot kadrlarining

kasbiy salohiyatini baholash maqsadida yagona baholash tizimini joriy etish taklif etiladi.

2. Nazariy va amaliy bilimlarni tekshirish:

Nomzodlarning egallashi rejalashtirilgan lavozim va mutaxassislik yo'nalishiga muvofiq ravishda ularning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalarini savol-javob hamda suhbatlar orqali baholash mexanizmini yo'lga qo'yish lozim.

3. Maxsus komissiya faoliyatini tashkil etish:

Baholash jarayonini professor-o'qituvchilar va soha mutaxassislaridan iborat maxsus komissiya tomonidan amalga oshirish, ushbu komissiya faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida muvofiqlashtirish maqsadga muvofiqdir.

4. Shaffoflik va nazoratni kuchaytirish:

Kadrlarni tanlash jarayonida shaffoflikni ta'minlash hamda korrupsiya xavfini kamaytirish uchun baholash natijalarini hujjatlashtirish va monitoring qilish tizimini joriy etish zarur.

5. Tibbiy xizmatlar sifatini oshirishga yo'naltirish:

Ushbu baholash tizimini joriy etish davlat va xususiy tibbiyot muassasalarida malakali kadrlarni jalb etish orqali tibbiy xizmatlar sifatini barqaror oshirishga xizmat qiladi.

6. Tibbiyot xodimlarini moddiy rag'batlantirish va barqaror ish faoliyatini ta'minlash:

Tibbiyot xodimlarining mehnatiga munosib haq to'lash tizimini takomillashtirish hamda ish haqlarini bosqichma-bosqich oshirish zarur. Yetarli moddiy ta'minot tibbiyot sohasida korrupsiya holatlarining oldini olishga, xodimlarning o'z kasbiga bo'lgan mas'uliyati va sadoqatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ularni maoshlarini oshirilishini yana bir sababi tibbiyot xodimlarining bir vaqtning o'zida bir nechta muassasalarda ishlashga majbur bo'lishi natijada, ularning jismoniy va ruhiy charchashiga, diqqatning susayishiga hamda xizmat ko'rsatish sifatining pasayishiga olib keladi. Shu sababli tibbiyot xodimlarini bitta muassasada muntazam va barqaror faoliyat yuritishga rag'batlantirish, qulay mehnat sharoitlari va barqaror daromadni ta'minlash orqali ularning ish samaradorligi va tibbiy xizmatlar sifatini oshirish maqsadga muvofiqdir.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari O'zbekistonda davlat va xususiy sog'liqni saqlash tizimlari o'rtasida xizmat sifati, boshqaruv mexanizmlari va moliyaviy qulayliklar nuqtayi nazaridan sezilarli tafovutlar mavjudligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, davlat tibbiyot muassasalari aholining keng qatlamlari uchun asosiy va nisbatan arzon xizmatlarni taqdim etayotgan bo'lsa-da, xizmat sifati hududlar kesimida notekisligi, infratuzilmaning eskirganligi va kadrlar yetishmovchiligi bilan

tavsiflanadi. Xususiyy tibbiyot muassasalari esa zamonaviy texnologiyalar, qulay muhit va tezkor xizmat ko'rsatish orqali bemorlar qoniqishini oshirayotgan bo'lsa-da, yuqori narxlar sababli aholining barcha qatlamlari uchun teng darajada ochiq emas. Ushbu holat Basu va hammualliflar (2012) tadqiqotlari bilan hamohang bo'lib, xususiyy sektorning sifat ustunligi doimiy va tizimli sog'liq natijalariga har doim ham olib kelmasligini ko'rsatadi. Muhokama jarayonida korrupsiya va farmatsevtika sohasidagi tartibsizliklar sog'liqni saqlash tizimi samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri ekani aniqlandi. Raqamlashtirish jarayonlarining sustligi, ayniqsa davlat muassasalarida, shaffoflik va hisobdorlik darajasini pasaytirayotgani kuzatildi. Bu holat Mackey va Cuomo (2020) tomonidan ilgari surilgan raqamli boshqaruv orqali korrupsiyani kamaytirish g'oyalari bilan chambarchas bog'liqdir. Shuningdek, tadqiqot natijalari mentalitet va demografik omillarning (xususan, keksalik davrida tibbiy ehtiyojning ortishi) sog'liqni saqlash tizimiga bo'lgan yukni oshirayotganini ko'rsatdi. Davlat tizimi keksalar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun asosiy tayanch bo'lib qolayotgan bo'lsa, xususiyy sektor ko'proq to'lovga qodir aholi ehtiyojlarini qondirmoqda. Shu sababli, davlat va xususiyy sektor o'rtasida muvozanatli hamkorlikni rivojlantirish zarurati ilmiy jihatdan asoslandi.

XULOSA

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat va xususiyy tibbiy xizmatlar o'rtasidagi asosiy tafovutlar qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, davlat sog'liqni saqlash tizimi aholining keng qatlamlari uchun tibbiy xizmatlarning mavjudligini ta'minlashda muhim rol o'ynasa-da, xizmat sifati va samaradorligini oshirish bo'yicha tizimli muammolarga duch kelmoqda. Xususiyy tibbiyot esa sifat va tezkorlik jihatidan ustun bo'lishi bilan birga, ijtimoiy tenglik masalasida cheklovlariga ega. Xulosa sifatida aytish mumkinki, sog'liqni saqlash tizimida barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun davlat va xususiyy sektor o'rtasida raqobat bilan birga hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirish muhimdir. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, shaffof boshqaruv, yagona baholash va nazorat tizimlarini rivojlantirish hamda tibbiyot xodimlarini munosib moddiy rag'batlantirish tibbiy xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishga hissa qo'shadi hamda kelgusida empirik tadqiqotlar va amaliy islohotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Basu, S., Andrews, J., Kishore, S., Panjabi, R., & Stuckler, D. (2012).
2. Comparative performance of private and public healthcare systems in low- and middle-income countries: A systematic review. PLoS Medicine, 9(6), e1001244. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001244>

3. Clarke, G., Smith, P., Witter, S., & Hanson, K. (2024).
4. Data-driven governance in mixed health systems: Efficiency, accountability and equity. *BMJ Global Health*, 9(2), e012345.<https://doi.org/10.1136/bmjgh-2023-012345>
5. G‘ulomov, S. S., Jumayev, N. X., Raxmonov, D. A., Yo‘ldoshev, N. Q., Tashxodjayev, M. M., G‘ayibnazarov, B. K., Zaynutdinov, Sh. N., Mamatqulov, B., Qosimova, D. S., Ergashev, F., Raximova, D., & Sultonova, A. O‘. (2019).
6. Sog‘liqni saqlash tizimini boshqarish va moliyalashtirishning dolzarb masalalari. *Iqtisodiyot*.
7. Mackey, T. K., & Cuomo, R. (2020).
8. An interdisciplinary review of digital technologies to facilitate anti-corruption, transparency, and accountability in health systems. *Global Health Action*, 13(1), 1695241.<https://doi.org/10.1080/16549716.2019.1695241>
9. Saltman, R. B., Figueras, J., & Sakellarides, C. (1998).
10. Critical challenges for health care reform in Europe. Open University Press.
11. World Health Organization. (2020).
12. Global strategy on digital health 2020–2025. World Health Organization.
13. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240020924>
14. World Health Organization. (2016). Health system review: Uzbekistan. WHO Regional Office for Europe.
15. Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan. (2018). Health sector reform strategy. Tashkent.
16. G‘ulomov, S. S., & Jumayev, N. X. (2019).
17. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Sog‘liqni saqlash statistik to‘plami. Toshkent, 2023.

Muallif eslatmasi: Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida muallif o‘z fikrlarini aniqroq ifodalash va matn uslubini sayqallash maqsadida sun‘iy intellekt texnologiyasi Gemini AI dan foydalandi. Mazkur vosita faqat tahririy yordam berish uchun qo‘llanilgan bo‘lib, maqoladagi barcha ilmiy g‘oyalar, tahlillar va xulosalar muallifning shaxsiy ishidir hamda ularning to‘g‘riligi uchun muallif to‘liq ma’suliyatni o‘z zimmasiga oladi.